

CSOÓRI SÁNDOR

Újra magyarul tanulni

Hitel szerkesztői azt szeretnék, ha a folyóirat 2009-es februári számát ismét egyetlen tárgykörnek szentelhetnék: anyanyelvünk irodalmi és köznapis állapotának.

Ha divatos volna a téma, akkor is beszélnünk kellene róla higgadtan vagy nagy-nagy szenvedéllyel, de mivelhogy eléggé magára hagyatott, mint egy háborús szökevény, még inkább törődnünk kell vele: beszélnünk hozzá, kérdezzetnünk, megmutatni neki a nagy vizeket, az Eiffel-tornyot, a szomszédunk kertjében sárgálló birsalmafát. Voltak már olyan történelmi korszakaink, amikor a nyelv megújulása erkölcsi és politikai megújulást készített elő anélkül, hogy kiképzett nyelv-művelők hangos dobszóval járták volna végig az országot. Petőfi is egyetlen vőfélykurjantás nélkül intézett el egyetlen kérdést. Kijelentette: „Ha a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék.”

Akárhányszor hallok ezt a kivételes proféciát, mindig a *Nemzeti dalra* gondolok. De fölemlíthetném Adyt is, aki egy sosem volt nyelvet teremt az előtte élő magyarok nyelvéből, hogy bebizonyítsa: a csodához nem kell mesterkéeltség, csak lélek kell.

Szerencsémre én is megéltem már egy hasonló korszakot. Az 1956-os forradalom előtti évek idejére gondolok. Irodalomban, újságokban, szónoki beszédekben virágkorát élte a szocialista sematizmus. A sűrű lánghelmék mesékbe illő közhelyekkel igyekeztek elhitetni, hogy a szovjet édenkertben nem lesznek majd kárörvendő kígyók, amelyek félrevezethetik az embereket. Még bennem is utat talált ez a remény. De elég volt visszatérnem a falumba, s elolvasni néhány modern, szürrealista verset Juhász Ferentől, Nagy Lászlótól és a nyugatosok harmadik nemzedékéhez tartozó költőktől – s ha bizonytalanul is, de –, érzékeltetni lehetett, hogy új korszak kezdődik el az országban, először csak a lélek alján, aztán a politikában, aztán a társadalomban. Juhász Ferenc *Tékozló ország* című látomásos verse egymagában is özönvíz volt. Hullámai csak úgy sodorták magukkal a gyárkérményeket, a plakátokkal teleaggatott házfalakat. Hogy mennyire volt jó Juhász Ferenc eposz-sodrású, hatalmas verse, mi, kezdő írőcskák, még nem tudtuk eldönteni, de a vers szokatlan nyelve, valóságfölötti suhogása lenyűgözött mindnyájunkat.

Az 1956-os forradalom napjaiban senkinek sem mertem mondani, noha ott sistergett a nyelvem hegyén, hogy a Sztálin-szobor ledöntésében nemcsak az elemi düh és bosszú szerepelt a legelső helyen, hanem mindenfajta silány irodalom és gondolkodás megdöntése is.

Mai közéletünkben és szellemi életünkben vannak-e ilyen lappangó erők?
Sajnos, nincsenek!

Pedig ma már a cenzoraink is nyugdíjba mentek. Mondhatunk és írhatunk bármit. Bármit írni azonban: az maga a semmi. Magyarországon ma csupán a szétesés valóságos, minden egyéb csak árnyjáték. Egyszerűen azért, mert lopni, hazudni, kórházakat eladni, mint egy teherautót, csak félhomályban lehet, ahol sem az eladót, sem a vevőt nem ismerhetjük föl arcvonásaikról.

Soha ennyit nem loptak Magyarországon, mint az utolsó tizenkilenc-húsz esztendőben. A lopással pedig együttjár a hazudozás. A hazudozással a züllés. A zülléssel a büntudat hiánya: a jópofáskodás. A jópofáskodással a gőg, az önzés, a gátlástalanság. S ha még fordulunk egyet az óriáskerékkal, a magasságból ráláthatunk a szegényekre, a kifosztottakra, a kárvallottakra, a betegekre, az elhanyagolt szívek sokaságára.

2008 szeptemberében van-e mindehhez nyelvünk? Dacos, töprengő, meghökentető, éles szemű és még a bűvárkodásban is járatos? Illyés 1941-ben fejezte be *Kora tavasz* című könyvét. A cenzor kiadhatatlan műnek nyilvánította a szenvedélyesen tárgyilagos beszámolóját koráról. A visszautasítás után két héttel Illés Endre fölkereste a cenzort, hogy változtassa meg a döntését. Vitájuk lovagias volt, de amikor a cenzor megérezte, hogy vesztesen maradhat a vívósobában, váratlanul azt kérdezte Illés Endrétől: Tud-e olyan érvet mondani, amely minden akadályt elsöpör? Illés Endre rövid gondolkodás után hihető erővel azt válaszolta, hogy „Tízmillió magyar közül Illyés Gyula tud ma a legszebben magyarul.” Szebben, mint Őfőméltósága? – kérdezte kissé epésen a cenzor. Szebben! – válaszolta Illés Endre.

A cenzor behívta titkárnőjét, és megkérte, hogy az engedélyezés pecsétjét üsse rá a kéziratra.

Mesébe illő történet ez, és a következményei is azok voltak. A könyv megjelent, s méltó folytatása lett a *Puszták népének*, s előfutára a *Hunok Párizsban* című műnek.

A két háború közötti időben még történhetek ilyenek, de a második háború utáni zord időkben és az 1956 utániban nem tudok róla.

A diktatúrák már nem voltak olyan színesek és szórakoztatók, mint Illyés Gyula cenzora. S ez meg is látszik a későbbi irodalmi életben is. A tudomány mindig magabiztosabb, mint az irodalom. Mindig azt kutatja, amit sokszor ésszerű, logikai ellenőrzés után felfedezhet. Ezzel szemben a költészet, a dráma hatását a lelkében lejátszódó katarzis igazolja, amelyet minden ízünk jóváhagy. Az utóbbi időkben talán azért is suhant át fölöttünk gyorsan a sokat emlegetett posztmodern irodalmi korszak, mert ez a *bogaras újdonság* nem ígért szabadságot, csupán csak stílust és új leleményeket. Márpedig a második világháború és az '56-os forradalmunk után, amit velünk együtt átélt a nyelv, az példátlan volt. S mivel a valóságot – történései közben – tilos volt megneveznünk, nyelvünk, érezhetően, alatta maradt saját lehetőségeinek. Márpedig az Ezra Pound-i megállapítás mindenkor érvényes. Ezt írja Ezra Pound: „Ha egy nemzet irodalma hanyatlík, a nemzet el-

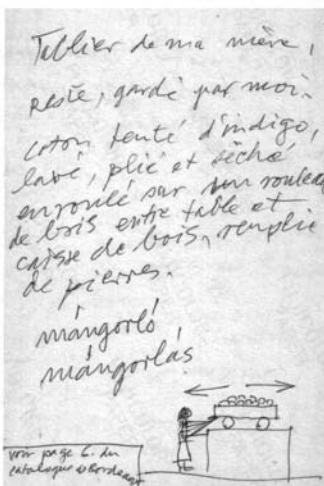
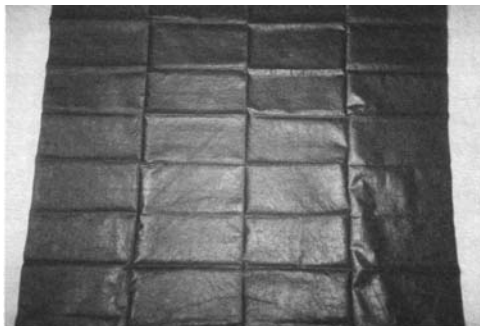
sorvad és tönkremegy.” Ha pedig tönkremegy, a törvényhozók nem tudnak tiszta törvényt hozni közösségük javára, a pártok gáncsolási versenyt rendeznek a demokratikus parlamentekben, a lelkiismeret nem tud olyan erős lenni, hogy a minőséget juttassa szóhoz, kénytelen mindig engedni a mennyiségnek.

A nyelv ereje és tisztasága: a mindenkori jelen jövő ideje.

* * *

Ha valaki most arra kérne, hogy dolgozzak ki valamiféle módszert veszélyeztetett nyelvünk védelmére, egyszerűen megbénulnék. Elkezdenék makogni. Gonosz módra talán egy elbújtatott gondolatot engednék szabadjára. Mégpedig azt, hogy korunkban mindenki rongálja magát: kapkod, rohan, cigarettázik, rontja saját városa levegőjét, politikai erejét a másik polgártársa megsemmisítésére használja – miért ne rongálná saját anyanyelvét is?

Ezután hazamennék, s elkezdenék újra magyarul tanulni.

A mama köténye alatti szöveg magyarul:

Az anyám köténye megmaradt, megőriztem. Indigóval festett, kimosott, összehajtogatott, megszáritott vászon, amelyet farúdra feltekerve görgetett egy asztal és egy kővel megrakott láda között.